

POSTAVENIE MESTA TRENČÍN MEDZI VYBRANÝMI SLOVENSKÝMI MESTAMI PODĽA ÚSPEŠNOSTI TRANSFORMÁCIE

Katarína Danielová

Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra regionálnej geografie, ochrany a plánovania krajiny, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava

Abstract: Slovak towns are very sensitive to changes of the society in 1989. The following transformation period was very important for them. Evaluation of these changes is very difficult, from the point of view of single town, as good as from the global point of view. The paper analyzes the transformation of Trenčín, respectively its position among selected Slovak towns according success of transformation in years 1997 – 2005.

Keywords: transformation; success of transformation; Trenčín

1. ÚVOD

Mestá boli v priebehu vývoja ľudskej spoločnosti vždy priestorom, ktoré najviac odrážali celospoločenské zmeny, priestorom, kde boli tieto zmeny najviditeľnejšie, nakoľko koncentrovali na malej ploche najviac obyvateľstva. Zároveň boli miestom, odkiaľ sa zmeny šíрили do okolia, miestom, ktoré výrazne ovplyvňovalo svoje užšie aj širšie zázemie. Zmeny v mestách spravidla prebiehali pozvoľna, avšak v prípade radikálnych celospoločenských premien mohli aj zmeny v mestách výrazne nabráť na intenzite. Premeny postkomunistických miest boli vyvolané predovšetkým nahradením centrálne plánovanej alokácie zdrojov tržným mechanizmom (Sýkora, 2001).

Trenčín ako centrum Trenčianskeho kraja podobne ako ostatné mestá Slovenskej republiky podlieha transformačným procesom, ktoré boli vyvolané udalosťami v novembri 1989. Liberalizácia politických a hospodárskych vzťahov, demokratizácia spoločnosti, ale aj sociálna polarizácia, väčší výskyt sociálno-patologických javov výrazne ovplyvnili jeho rozvoj a podpísali sa na jeho vnútornej štruktúre, ale aj na celkovom rozvoji ako aj postavení v regióne.

Sledovať a posúdiť transformáciu Trenčína nie je jednoduché, avšak nemalo by zostať len pri samohodnotení. Takéto pozorovanie by mohlo viesť k prílišnému optimizmu na jednej strane, ale aj k podhodnoteniu úspešnosti transformácie na strane dru-

hej. Preto je potrebné úspešnosť transformácie Trenčína posúdiť aj vzhľadom k porovnateľným slovenským mestám, ktoré sa Trenčínu určitými predpokladmi približujú.

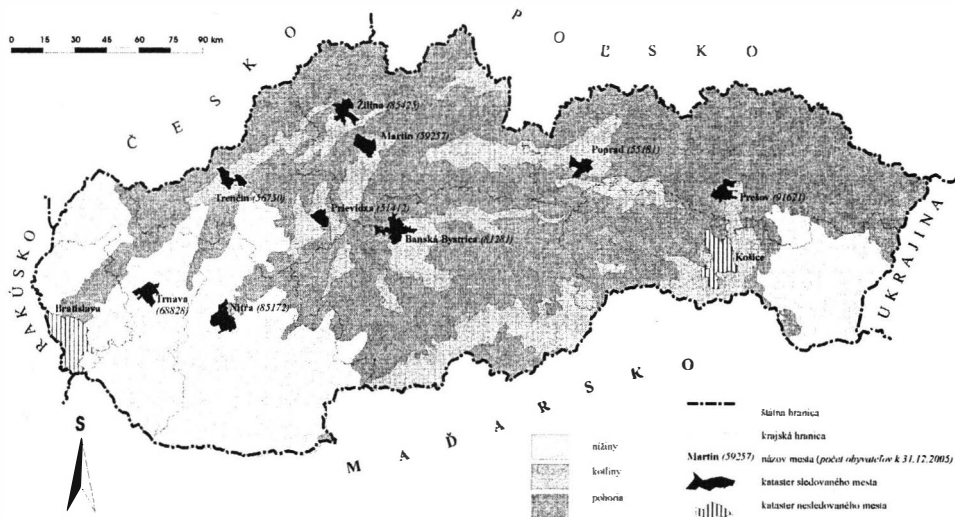
2. DÁTA A METODICKÝ POSTUP

Mestám a ich postaveniu v sídelnej štruktúre sa v minulosti aj v súčasnosti dostáva veľa pozornosti, nakoľko pôsobia ako ťažiská rozvoja v regiónoch. Snaha o ich určitú hierarchizáciu sa odráža napríklad v prácach O. Bašovského a kol. (1986), V. Slavíka (1991). Konceptia územného rozvoja Slovenska (2001) rovnako hodnotí postavenie jednotlivých slovenských miest, avšak z viacerých hľadísk (mestá ako terciárne centrá, súčasť dopravných koridorov, hospodárske centrá a pod. Vývoju veľkých miest po roku 1989 sú venované práce P. Korca a A. Rochovskej (2003) ako aj V. Slavíka, M. Kožucha a V. Bačíka (2005). Tému transformácie slovenských miest po roku 1989 rozpracovalo viacero autorov, avšak spravidla šlo o štúdie jedného mesta, ktoré sa nezaoberali vzájomným postavením slovenských miest z transformačného hľadiska. Výnimkou je práca R. Matloviča (2000), ktorý sa pokúsil zostaviť poradie najväčších slovenských miest podľa úspešnosti transformácie. Cieľom nášho príspevku je zamerať sa na mesto Trenčín a pokúsiť sa zhodnotiť obdobným spôsobom jeho transformáciu v porovnaní s vybranými slovenskými mestami.

Metodika vychádza zo spomínanej štúdie R. Matloviča (2000). Úspešnosť transformácie Prešova však bola v štúdiu zaznamenaná len k roku 1998. Relatívne okamžitý stav je určite zaujímavý, ale oveľa viac informácií o meste získame, ak obdobný postup použijeme za určité časové obdobie, aby sme mohli sledovať určitý vývoj mesta z hľadiska transformácie. Preto pre sledovanie transformácie Trenčína bolo zvolené obdobie 1997 – 2005, ktoré bolo vybrané na základe dostupnosti údajov. Od pôvodného zámeru sledovať úspešnosť transformácie od počiatku transformačného obdobia sme upustili z dvoch dôvodov: v počiatočnom období transformácie nie je možné o úspešnosti transformácie pri väčšine miest hovoriť, nakoľko v nich doznievali vzťahy typické pre socialistické obdobie (politické aj hospodárske) a len postupne sa vytvárala demokratická a trhová klíma. Druhý dôvod bol fakt, že za staršie obdobie ako rok 1997 nebolo možné získať údaje z viacerých hospodárskych ukazovateľov, takže výsledná hodnota poradia mesta by strácala na komplexnosti. Rok 2006 zase nebolo možné sledovať, nakoľko štatistické údaje ako aj hospodárske ukazovatele za toto obdobie ešte nie sú dostupné.

V našom prípade bolo do sledovania zaradených 9 slovenských miest: Banská Bystrica, Martin, Nitra, Poprad, Prešov, Prievidza, Trenčín, Trnava a Žilina (obr. 1). Pri pozornejšom nahliadnutí možno zistiť, že ide o krajské mestá a 3 mestá, ktoré sa Trenčínu približujú počtom obyvateľov (Martin, Poprad, Prievidza). Celkovo ide o sídla s počtom obyvateľov v rozpätí 50 000 – 100 000 obyvateľov. Bratislava a Košice neboli do porovnania zaradené z viacerých dôvodov:

- ♦ počtom obyvateľov ďaleko predčia spomínané mestá,
- ♦ Bratislava je hlavné mesto krajiny s predpokladom najväčšieho rozvoja
- ♦ obe mestá sú spádovými mestami aj v rámci Luknišovho členenia Slovenska, teda predstavujú určité centrá a póly rastu v krajine – z tohto dôvodu sú najviac príťažlivé pre investorov, je v nich sústredených najviac hospodárskych podnikov, služieb, vybavenosti – menšie mestá s nimi môžu len ťažko súťažiť.

Obrázok 1 Poloha mesta Trenčín v rámci SR

Z porovnania boli vylúčené aj mestá s počtom obyvateľov menším ako 50 000 obyvateľov. Tieto mestá sú ťažko porovnateľné s Trenčňom a ostatnými vybranými mestami z opačných dôvodov ako Bratislava a Košice. Väčšina z nich nie je významným regionálnym centrom, mnohé z nich majú slabú hospodársku základňu (respektíve ťažko porovnateľnú s väčšími sídlami), sú menej vybavené administratívou, školskými, kultúrnymi, obchodnými ako aj službovými zariadeniami.

Vybrané mestá boli posudzované na základe 20 vybraných ukazovateľov, ktoré možno rozdeliť do troch skupín:

A obyvateľstvo, bývanie, vybavenosť (ukazovatele 1 – 6)

B školstvo, kultúra (ukazovatele 7 – 12)

C hospodárstvo (ukazovatele 13 – 20)

Zámerné boli okrem hospodárskych ukazovateľov zvolené aj ďalšie, týkajúce sa vybavenosti sídiel, ktoré poukazujú na možnosti uspokojovania obyvateľstva z hľadiska základných ako aj iných potrieb. Avšak viaceré z nich odrážajú nepriamo aj podnikateľské ovzdušie v mestách a tým aj ich hospodársku úroveň.

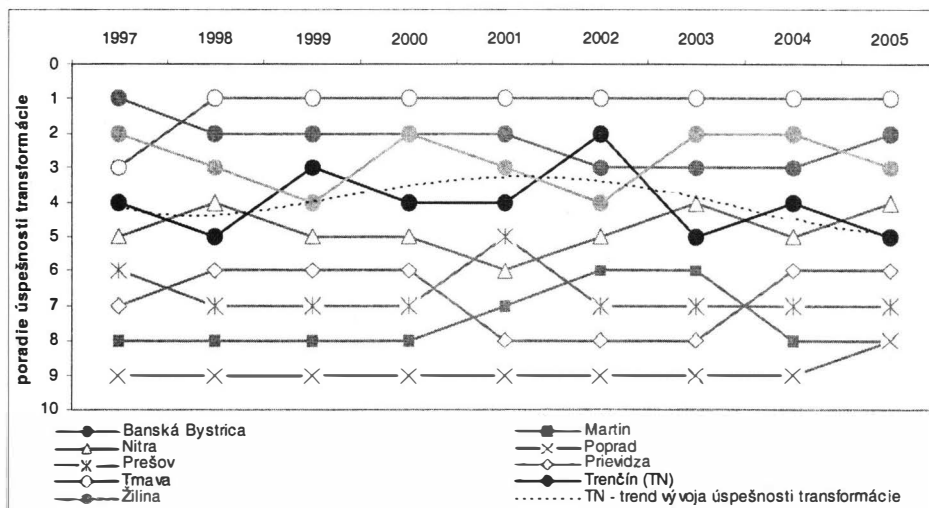
V každej skupine sa nachádza niekoľko ukazovateľov prepočítaných z údajov o sídlach získaných zo Štatistických ročeniek a príloh Trend TOP časopisu Trend. Údaje o sídlach, jeho vybavenosti ako aj o obyvateľstve boli prepočítané so zreteľom na počet obyvateľov skúmaného mesta. Pri každom ukazovateli bola každému mestu následne pridelená hodnota 1 až 9, podľa poradia výslednej relatívnej hodnoty ukazovateľa medzi ostatnými sledovanými mestami (napr. v roku 2005 pripadalo v Prešove na 1000 obyvateľov 99,5 žiakov stredných škôl – najviac spomedzi všetkých miest, v Prievidzi 38,0 žiakov stredných škôl – najmenej spomedzi všetkých 9 miest; Prešovu bola pridelená hodnota 1 a Prievidzi hodnota 9). Pri hospodárskych ukazovateľoch boli hodnoty 1 až 9 pridelené na základe počtu podnikov sledovaného mesta v danom Trend TOP rebríčku. Pri mestách s rovnakým počtom podnikov v rebríčku bolo ako doplnujúci ukazovateľ použité poradie podniku v rebríčku, prípadne medián poradí podnikov. Ak mesto nemalo v rebríčku svoje zastúpenie, automaticky získavalo hodnotu 9 (posledné miesto).

Tabuľka 1 Priemerné poradie vybraných miest SR podľa všetkých ukazovateľov v období 1997 – 2005

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Banská Bystrica	3.6667	4.0556	3.9444	4.2778	3.2222	4.2222	4.1111	4.0000	4.3889
Martin	6.2222	6.5556	7.1111	6.5556	6.0000	5.8889	6.2778	6.5556	7.1667
Nitra	5.2778	4.8333	4.5000	4.6667	5.7778	5.2222	4.5556	5.0000	4.8889
Poprad	7.3333	7.4444	7.5556	7.8889	7.6111	7.6111	6.9444	7.2778	7.1667
Prešov	6.0556	6.0000	6.0556	6.0000	5.1667	6.5000	6.3333	6.2778	5.8889
Prievidza	6.1111	5.6111	5.5556	5.8333	7.0000	7.0000	6.6667	6.2222	5.0556
Trenčín	5.1667	4.9444	4.0556	4.6111	4.7222	4.1667	5.1111	4.8333	4.9444
Trnava	4.4444	3.5000	3.5556	3.2222	3.0556	3.0000	2.6111	3.5000	3.1667
Žilina	3.7778	4.6111	4.2778	4.2778	3.8889	4.2778	3.8333	3.5556	4.6111

Zdroj: Štatistická ročenka SR 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005; Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2006; Trend 45/1998, 45/1999, 45/2000, 45/2001, 45/2002, 46/2003, 45/2004, 44/2005, 44/2006, vlastné výpočty

Týmto spôsobom boli utvorené poradie miest na základe všetkých 20 ukazovateľov. Aritmetickým priemerom poradí každého mesta vo všetkých ukazovateľoch sme dostali výslednú hodnotu – priemerné poradie mesta (tab. 1). Pre lepšiu názornosť boli k hodnotám priemerného poradia mesta opätovne pridelené hodnoty od 1 po 9. Tým sme získali graf (obr. 2), ktorý ukazuje, ktoré mestá sú na tom z hľadiska úspešnosti transformácie „najlepšie“ a ktoré „najhoršie“. Zaujímavosťou bolo zistenie, že poradie miest sa nezmenilo, ani keď bolo pri výpočte priemerného poradia každého mesta odpočítané jedno najlepšie a jedno najhoršie umiestenie sledovaného mesta v každom roku. Pre lepšiu názornosť bola v grafe zobrazená aj trendová čiara, ktorá predstavuje generalizovaný pohľad na postavenie Trenčína medzi ostatnými sledovanými mestami v období 1997 – 2005.

Obrázok 2 Poradie úspešnosti transformácie v období 1997 – 2005 medzi vybranými mestami SR.

Zdroj: Štatistická ročenka SR 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005; Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2006; Trend 45/1998, 45/1999, 45/2000, 45/2001, 45/2002, 46/2003, 45/2004, 44/2005, 44/2006, vlastné výpočty

Sledované ukazovatele:

Skupina A:

1. *podiel zastavaných plôch a nádvorí na celkovej rozlohe mesta* – ukazovateľ popisujúci využitie plôch mesta
2. *prírastky bytov novou výstavbou na 1000 obyvateľov* – ukazovateľ dokumentujúci výstavbu v meste, zároveň záujem občanov o nové bývanie v meste a tým aj jeho väčšiu kúpyschopnosť
3. *počet predajní s potravinovým a zmiešaným tovarom na 1000 obyvateľov* – ukazovateľ dokumentujúci vybavenosť mesta základnými maloobchodnými predajňami
4. *počet predajní s iným ako potravinovým tovarom na 1000 obyvateľov* – ukazovateľ dokumentujúci vybavenosť mesta maloobchodnými predajňami s iným ako potravinovým sortimentom, rast počtu predajní zároveň dokumentuje záujem občanov o tento typ predajní a tým aj ich kúpyschopnosť
5. *počet reštauračných zariadení (jedálne, kaviarne, pubov, ...) na 1000 obyvateľov* – ukazovateľ dokumentujúci vybavenosť mesta reštauračnými službami pre obyvateľov mesta ale aj pre návštevníkov mesta
6. *počet lôžok v hoteloch, motelloch a hoteloch kategórie * až ***** na 1000 obyvateľov* – ukazovateľ dokumentujúci vybavenosť mesta ubytovacími a relaxačnými službami pre návštevníkov, prenesene jeho príťažlivosť pre návštevníkov

Skupina B:

7. *počet stredných škôl na 10000 obyvateľov* – ukazovateľ dokumentujúci vybavenosť mesta vyššími (ako základné školstvo) školskými zariadeniami (stredné odborné školy a gymnáziá – vrátane cirkevných a súkromných škôl). Kvalitatívny ukazovateľ – poukazuje na to, z koľkých druhov škôl si môžu obyvatelia mesta a jeho okolia vybrať (vo väčších mestách býva spravidla sústredených popri gymnáziách viacero druhov stredných odborných škôl)
8. *počet žiakov stredných škôl na 1000 obyvateľov* – ide rovnako o ukazovateľ dokumentujúci vybavenosť mesta školskými zariadeniami – avšak v tomto prípade je to skôr kvantitatívny ukazovateľ – pre aký veľký počet obyvateľov je mesto príťažlivé z hľadiska stredoškolského štúdia
9. *počet vysokých škôl na 10000 obyvateľov* – kvalitatívny ukazovateľ vyjadrujúci príťažlivosť mesta pre široké okolie z hľadiska vybavenosti vysokým školstvom – poukazuje na to, z koľkých druhov vysokých škôl si môžu obyvatelia mesta a jeho (širokého) okolia vybrať, prípadne či je mesto z tohto hľadiska atraktívne aj pre obyvateľov iných častí Slovenska
10. *počet kín a prírodných amfiteátrov na 10000 obyvateľov* – kvalitatívny ukazovateľ vyjadrujúci možnosti kultúrneho vyžitia obyvateľov miest
11. *počet sedadiel v kinách a prírodných ukazovateľov na 1000 obyvateľov* – kvantitatívny ukazovateľ vyjadrujúci koľko obyvateľov je možné v danom okamihu kultúrne uspokojiť
12. *počet knižničných jednotiek na obyvateľa* – kvalitatívno – kvantitatívny ukazovateľ vyjadrujúci možnosti obyvateľov z hľadiska kultúry ako aj vzdelávania

Skupina C:

tvoria ju ukazovatele, ktoré boli vybrané z rebríčkov Trend TOP vytvárané skupinou TREND Analyses. Rebríčky hodnotiace hospodárstvo Slovenska, respek-

tíve jednotlivé podniky, sú prevažne analytické, vytvárajú poradie podnikov spravidla na základe jedného ukazovateľa. Výnimku predstavuje Trend TOP – firma roka, syntetizujúci rebríček, pretože hodnotí podniky jednak na základe zmien v tržbách, v pridanej hodnote, prevádzkového zisku a rentability.

13. *počet podnikov mesta v rebríčku Trend TOP – firma roka (do 40. miesta)* – ukazovateľ vyjadrujúci počet z mnohých hľadísk prosperujúcich podnikov v meste, teda poukazuje na prosperitu hospodárstva
14. *počet podnikov mesta umiestnených v rebríčku Trend TOP 200 (100) – najväčších nefinančných podnikov Slovenska na základe tržieb (do 200.(100.) miesta)* – ukazovateľ vyjadrujúci význam mesta z hľadiska hospodárskeho rozvoja Slovenska, nakoľko sa jedná o podniky so slovenským aj zahraničným kapitálom, teda poukazuje aj na príťažlivosť mesta pre investorov

Avšak ukazovatele 13. a 14. dostatočne nevyjadrujú hospodársky rozvoj mesta, nakoľko nepostihujú niektoré skutočnosti ako napríklad ziskovosť, exportnú silu, ponuku pracovných miest, prípadne komplexita rebríčku (ukazovateľ firma roka) bola potlačená prílišnou krátkosťou rebríčka. Preto boli medzi hodnotiace ukazovatele zahrnuté aj nasledovné:

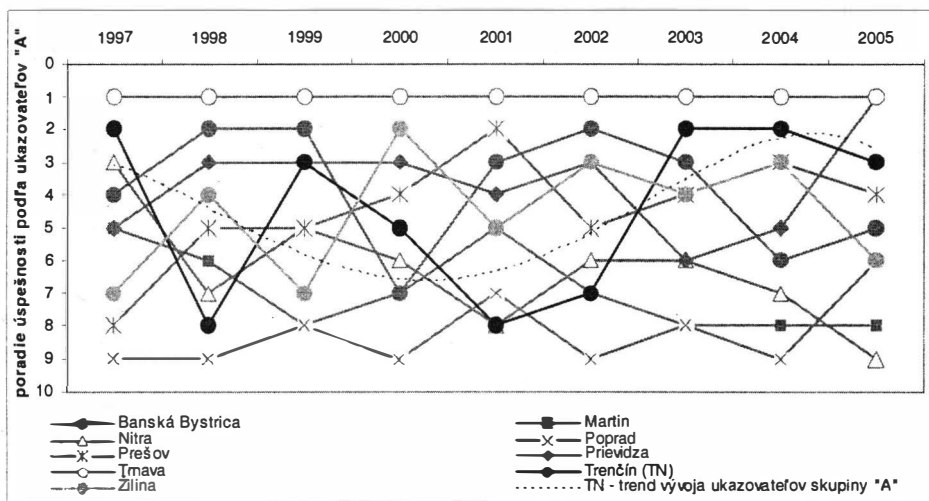
15. *počet podnikov mesta umiestnených v rebríčku Trend TOP – podniky s najväčším ziskom (do 60. miesta)* – poukazuje na prosperitu podniku a tým čiastočne aj na dobrý hospodársky potenciál mesta
16. *počet podnikov mesta umiestnených v rebríčku Trend TOP – najväčší exportéri Slovenska (do 60. miesta)* – poukazuje na význam mesta z celoslovenského hľadiska, respektíve z hľadiska prezentácie hospodárskych výsledkov Slovenska (a zároveň aj mesta) vo svete
17. *počet podnikov mesta umiestnených v rebríčku Trend TOP – najväčší zamestnávateľia Slovenska (spomedzi nefinančných podnikov)(do 65. miesta)* – ukazovateľ čiastočne vyjadrujúci schopnosť mesta pokrývať trh práce vo svojom regióne
18. *počet podnikov mesta umiestnených v rebríčku Trend TOP – najväčší obchodníci Slovenska (do 40. miesta)* – ukazovateľ čiastočne vyjadrujúci dopyt po výrobkoch pochádzajúcich z podnikov mesta (v prípade firiem, pre ktoré obchod nie je hlavnou činnosťou a ktorých väčšia časť tržieb plyní z predaja vlastných výrobkov a služieb) a čiastočne poukazujúci na strediskovosť mesta (v prípade podnikov, pre ktoré je obchod hlavnou činnosťou)
19. *počet podnikov mesta umiestnených v rebríčku Trend TOP – najväčšie cestovné kancelárie a agentúry Slovenska (do 20. – 45. miesta*)* – ukazovateľ čiastočne vyjadrujúci úroveň hospodárskej vyspelosti mesta z hľadiska terciéru a zároveň záujem obyvateľov o poskytované služby a tým aj jeho kúpyschopnosť
20. *počet podnikov v meste patriacich medzi najväčšie podniky v príslušnom kraji (do 25. miesta)* – ukazovateľ dokumentujúci význam mesta ako hospodárskeho centra v príslušnom kraji.

Pôvodný zámer bol sledovať viac ukazovateľov (približne 30), prípadne za dlhšie časové obdobie, čím by sa zvýšila komplexnosť výsledného poradia mesta. Avšak viaceré údaje neboli za celé zvolené časové obdobie sledované, prípadne zverejňované (najväčší výrobcovia, podniky s najväčšou pridanou hodnotou, počet obchodných stredísk v mestách, porovnateľné údaje o technickej infraštruktúre miest...). Preto bol počet ukazovateľov nakoniec ustálený na čísle 20.

Ďalší problém nastal pri údajoch získavaných z Trend TOP. Poradia (rebríčky) za jednotlivé roky nemali rovnakú dĺžku, preto boli s výnimkou ukazovateľa Trend TOP 200 (100) a Trend TOP – najväčšie CK upravené za všetky sledované roky podľa najkratšieho rebríčka. V prípade Trend TOP 200, do roku 2000 boli údaje získavané za podniky iba individuálne, nie konsolidované, preto bolo použité poradie TOP 100 (konsolidované údaje). V prípade cestovných kancelárií bol rebríček Trendu z roku 1998 za rok 1997 príliš krátky, preto sme v ďalších rokoch použili už zverejnené aj ďalšie poradia. V rámci jednotlivých rokov však boli všetky mestá hodnotené podľa rovnakých kritérií, preto by tieto nedostatky nemali negatívne ovplyvňovať konečné výstupy.

3. POSTAVENIE MESTA TRENČÍN MEDZI VYBRANÝMI MESTAMI SR

Na základe výsledkov výskumu (obr. 2) možno konštatovať, že v sledovanom období mesto Trenčín v úspešnosti transformácie oscilovalo okolo 4. miesta. Konkrétne štvrtú pozíciu mesto zaujalo 4-krát, piatu 3-krát a druhú a tretiu po jednom raze. Hlavnými konkurentom Trenčína bola Nitra, ktorá sa väčšinou nachádzala v hodnotení za ním, avšak v rokoch 1998, 2003 a 2005 Trenčín predstihla. Treba však poznamenať, že v rokoch 1998 ako aj 2005 bol tento predstih len veľmi malý (tab. 1).

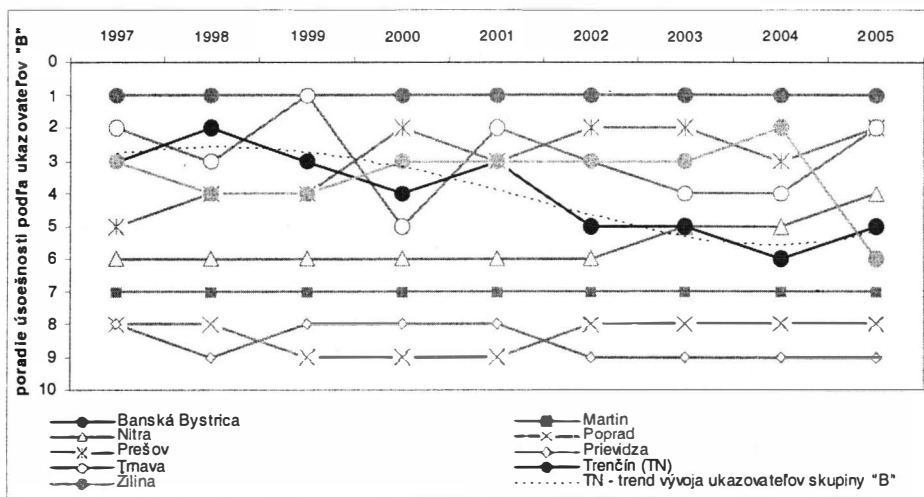

Obrázok 3 Poradie úspešnosti transformácie v období 1997 – 2005 medzi vybranými mestami SR podľa ukazovateľov skupiny A (obyvateľstvo a bývanie).

Zdroj: Štatistická ročenka SR 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005; Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2006; vlastné výpočty

Pre dokreslenie situácie boli výsledky výskumu interpretované aj na obr. 3 – 5, ktoré predstavujú postavenie mesta Trenčín medzi ostatnými skúmanými mestami podľa jednotlivých skupín ukazovateľov (A, B, C). Pri pozornejšom nahliadnutí a porovnaní

spomínaných výstupov s grafom celkového postavenia miest, je evidentné, že celkové postavenie Trenčína bolo pravdepodobne najviac ovplyvnené hospodárskou transformáciou mesta. Postavenie Trenčína medzi ostatnými sledovanými mesta podľa hospodárskych ukazovateľov sa najviac približuje jeho celkovému postaveniu medzi mestami. Ostatné skupiny ukazovateľov iba zmiernili odklon Trenčína od štvrtej pozície.

Obrázok 4 Poradie úspešnosti transformácie v období 1997 – 2005 medzi vybranými mestami SR podľa ukazovateľov skupiny B (školsťvo a kultúra).

Zdroj: Štatistická ročenka SR 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005; Štatistická ročenka regiónov Slovenska 2006; vlastné výpočty

Umiestnenie Trenčína možno vnímať pozitívne aj negatívne. Pozitívne ako umiestnenie z hľadiska všetkých skúmaných miest v hornej polovici grafu, negatívne z hľadiska krajských miest, kde sa dostal až do dolnej polovice.

Celkové poradie Trenčína najviac pozitívnym smerom ovplyvňovali ukazovatele:

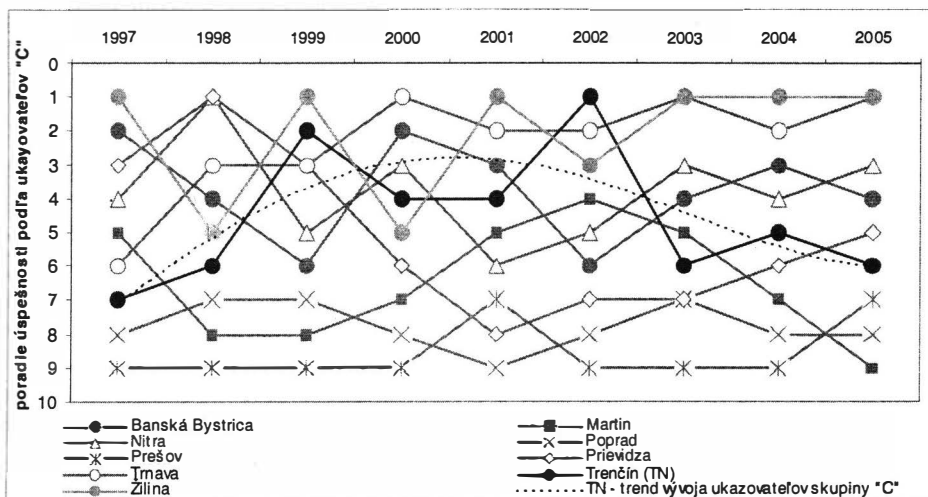
- 4 (počet predajní s iným ako potravinovým tovarom na 1000 obyvateľov),
- 5 (počet reštauračných zariadení (jedální, kaviarní, pubov, ...) na 1000 obyvateľov),
- 9 (počet vysokých škôl na 10000 obyvateľov),
- 12 (počet knižničných jednotiek na obyvateľa),
- 16 (počet podnikov mesta umiestnených v rebríčku Trend TOP – najväčší exportéri Slovenska (do 60. miesta)) a
- 17 (počet podnikov mesta umiestnených v rebríčku Trend TOP – najväčší zamestnávateľa Slovenska (spomedzi nefinančných podnikov) (do 65. miesta)),

ktoré svedčia o prítlačivosti mesta pre okolie vďaka jeho relatívne dobrej vybavenosti maloobchodnou sieťou a základnými službami, ako aj dispozícií vysokoškolského štúdia. Z hospodárskeho hľadiska sa mesto (jeho podniky) javilo ako dobrý exportér a zamestnávateľ.

Negatívne najviac ovplyvňovali postavenie Trenčína ukazovatele:

- 1 (podiel zastavaných plôch a nádvorí na celkovej rozlohe mesta),
- 6 (počet lôžok v hoteloch, motelloch a botelloch kategórie * až ***** na 1000 obyvateľov),
- 11 (počet sedadiel v kinách a prírodných ukazovateľov na 1000 obyvateľov),

- ♦ 13 (počet podnikov mesta v rebríčku Trend TOP – firma roka (do 40. miesta)),
- ♦ 15 (počet podnikov mesta umiestnených v rebríčku Trend TOP – podniky s najväčším ziskom (do 60. miesta)) a
- ♦ 20 (počet podnikov v meste patriacich medzi najväčšie podniky v príslušnom kraji (do 25. miesta)).

Obrázok 5 Poradie úspešnosti transformácie v období 1997 – 2005 medzi vybranými mestami SR podľa ukazovateľov skupiny C (hospodárstvo).

Zdroj: Trend 45/1998, 45/1999, 45/2000, 45/2001, 45/2002, 46/2003, 45/2004, 44/2005, 44/2006, vlastné výpočty

Ide o zatiaľ malý podiel zastavaných plôch vzhľadom na celkovú rozlohu mesta, menšiu možnosť kultúrneho vyžitia, ako aj nedostatok ubytovacích kapacít vyššieho štandardu. Tieto ukazovatele však predpokladajú zmenu, prípadne ju už teraz zaznamenávajú. Zástavba mesta prekračuje pôvodné hranice intravilánu, komerčná suburbanizácia (v štatistických informáciách dokumentovaná len čiastočne, nakoľko stále prebieha) je viditeľná hlavne v južnej časti mesta. Nedostatok, respektíve malý počet lôžok v hotelových zariadeniach vyššieho štandardu je pravdepodobne spôsobený aj blízkosťou Trenčianskych Teplíc, ktoré sú vyhľadávaným cieľom pre domácich aj zahraničných kúpeľných návštevníkov a dokážu pokryť ubytovacie a relaxačné potreby aj návštevníkov Trenčína. Pozitívny posun nastáva aj z hľadiska kultúrnych zariadení, nakoľko v nedávnom období bol v Trenčíne dobudovaný polyfunkčný objekt MAX s množstvom obchodných a službových zariadení. Jeho súčasťou je aj multikino a niekoľko prednáškových a prezentačných sál, ktoré slúžia predovšetkým na kultúrne účely. Horšia situácia nastáva pri hospodárskych ukazovateľoch, ktoré poukazujú na nižšiu ziskovosť podnikov, ako aj na nie úplne dominantné hospodárske postavenie Trenčína v rámci kraja. Táto situácia sa pravdepodobne zhoršila aj v súčasnosti ukončením výroby v trenčianskej prevádzke závodu Ozeta, ktorá sa umiestňovala aj v rebríčku najväčších exportérov ako aj zamestnávateľov v rámci Slovenska.

Vo väčšine ostatných ukazovateľov Trenčín nenadobúdal extrémne hodnoty, čo ho posúvalo do stredového postavenia medzi ostatnými mestami.

Ak by sme chceli porovnávať predpoklady, s ktorými vstupovali sledované mestá do transformačného obdobia, musíme mať na zreteli niekoľko faktov:

- iba Banská Bystrica bola v pôvodnom administratívnom usporiadaní krajským mestom, čo jej poskytovalo vzhľadom na ostatné mestá určitú výhodu
- mestá ležiace na západe Slovenska boli vzhľadom na blízkosť Bratislavy, Českej republiky a Rakúska pre investorov prítlačlivejšie a tým mali lepšie predpoklady na hospodársky rozvoj. Rovnako aj ekonomické vzťahy SR sa výraznejšie orientujú na západ, kým kedysi orientované vzťahy na východ zoslabli (podľa R. Matloviča, 2000).
- mestá ležiace na hlavných dopravných tepnách s celoslovenským, prípadne európskym významom majú lepšie predpoklady pre úspešnú transformáciu
- zmena administratívneho usporiadania Slovenska a vytvorenie nových krajov mohla predstavovať určitý katalyzátor v transformácii novovzniknutých krajských miest.

4. ZÁVER

V roku 1996 sa Trenčín stal krajským mestom, čím mu bola poskytnutá rovnaká výhoda ako Trnava a Žilina a nárast pred Prievidzou a zároveň mu umožnila posilniť si už aj tak dominujúce postavenie v strednopovažskom regióne. Veľkým pozitívom pre mesto je jeho dopravná poloha, čím sa dostáva do výhody pred Banskú Bystricu hlavne po dobudovaní diaľničného obchvatu a napojenia na diaľnicu D1. Diverzifikovaná hospodárska štruktúra a kvalifikované pracovné sily umožnili Trenčín bez vážnejších následkov preklenúť mestu začiatok transformačného obdobia a vytvorili zároveň aj predpoklady pre vstup zahraničných investorov vo viacerých odvetviach. Vznik Trenčianskej univerzity a jej odborová orientácia ako aj spolupráca s firmou Johnson's Control zaručujú, že tento trend by v budúcnosti nemal ustať, čo sa v súčasnosti potvrdzuje aj budovaním Priemyselného parku Bratislavská cesta so záujmom ďalších investorov. Pozíciu Trenčína v Trenčianskom kraji čiastočne oslabuje Prievidza, ktorá síce za Trenčínom celkovo zaostáva, ale v niektorých ukazovateľoch ho predčí (3, 4, 13,15). Avšak vzhľadom na prírodné (hlavne reliéfne) podmienky Trenčianskeho kraja túto skutočnosť netreba chápať negatívne.

Celkovo možno chápať úspešnosť transformácie Trenčína pozitívne. Relatívne hodnoty väčšiny sledovaných ukazovateľov nadobúdajú vzostupnú tendenciu. Aj keď mesto zaznamenáva v súčasnosti problémy v súvislosti s recesiou textilného priemyslu (zatvorenie trenčianskej výrobnéj prevádzky Ozeta Neo), ostatné odvetvia nadobúdajú skôr vzostupný priebeh. Trenčín patrí medzi mestá s najmenším zadĺžením (podľa www.trencin.sk, 2007), čo mu umožňuje čerpať ďalšie prostriedky pre rozvoj. Už niekoľko rokov po sebe mu bolo od Slovenskej ratingovej agentúry pridelené veľmi dobré ratingové ohodnotenie BBB+ odzrkadľujúce dobré nakladanie a hospodárenie s prostriedkami mesta.

Je potrebné si uvedomiť, že Trnavu, Žilinu aj Trenčín (na jednej dopravnej tepne) oddeľujú relatívne malé vzdialenosti, ktoré by v prípade iných regiónov Slovenska mohli spôsobiť, že na tak malom území by sa jedno mesto mohlo stať výrazne dominantným a pozíciu ostatných oslabiť. V tomto regióne sa tak nestalo. Všetky tri mestá si dokázali vydoberať silné postavenie v rámci svojho regiónu, kde predstavujú prirodzené

centrum rozvoja, ale aj silné postavenie rámci celého Považia. Zámerne teraz nespomíname Banskú Bystricu a Nitru, ktoré sa v poradí nachádzali v blízkosti Trenčína. Banská Bystrica vstupovala do transformačného procesu ako pôvodné hlavné krajské mesto s lepšími predpokladmi, Nitra zasa leží mimo považského regiónu (podobne aj Banská Bystrica). To, že Trenčín sa umiestnil na 4. pozícii neznamená, že by v ňom transformácia nebola úspešná, v Trnave a Žiline bola jednoducho na základe vybraných ukazovateľov úspešnejšia. V jeho prospech hovorí aj ďalší fakt: Pri reforme verejnej správy a administratívneho členenia Slovenskej republiky bol Trenčín spolu s Trnavou mestom, ktoré bolo najviac diskutované a voči ktorému ako sídlu novovzniknutého kraja bolo vznášaných najviac výhrad. Preto je viac než pozitívne, že napriek počiatočnej rozporuplnosti jeho postavenia ako centra v regióne si Trenčín dokázal obhájiť svoju pozíciu a dokonca z hľadiska úspešnosti transformácie dokázal predstihnúť mestá (Nitra, Prešov), o krajskom postavení ktorých nebolo pochýb.

Riešená problematika otvára viacero možností, ako hodnotiť postavenie mesta Trenčín z hľadiska úspešnosti transformácie na detailnejšej úrovni. Ako významné sa ukazuje aj štúdium jeho dostupnosti, nakoľko poloha mesta významnou mierou prispieva k jeho pozitívnemu rozvoju.

Tento príspevok vznikol v rámci riešenia projektu 1/3064/06 podporovaného grantovou agentúrou VEGA.

Literatúra

- BAŠOVSKÝ, O., et al. 1986. Sociogeografická regionalizácia SSR II. : Hierarchizácia sídelného systému. Prírodovedecká fakulta UK, Bratislava, 118 s.
- BEZÁK, A. 1998. Regionálna štruktúra a nové kraje na Slovensku. In: Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada přír. věd, *Geografie X*, Brno, 1998, s. 4-9.
- FASSMAN, H. 1997. Regionale Transformationsforschung – Theoretische Begründung und empirische Beispiele. In: *Regionale Transformationsprozesse in Europa. Beiträge zur Regionalen Geographie*, Nr. 44, 1997: Institut für Länderkunde Leipzig, s. 31-47.
- KORCELLI, P. 1997. Perspektiven für Städte und Städtesysteme im östlichen Mitteleuropa: Strukturen und Funktionen im Wandel. In: *Regionale Transformationsprozesse in Europa. Beiträge zur Regionalen Geographie*, Nr. 44, 1997: Institut für Länderkunde Leipzig, s. 48-56.
- KOREC, P., ROCHOVSKÁ, A. 2003. Big Cities of Slovakia, the Laws and Specific Features of their Development after 1989. In: *Geographical space at the turn of the century*. Theoretical and methodological challenges. Warsaw Univerzity, Warszawa, s. 65-73.
- LAUKO, V. 2001. Mestské sídla a ich trvalo udržateľný rozvoj. In: *Premeny Slovenska v regionálnom a didaktickom kontexte. Acta Fakultatis Rerum Naturalium Universitatis Matthiae Belii. Geografické štúdie*, No. 8, Banská Bystrica: Fakulta prírodných vied UMB, Banská Bystrica, 2001, s. 59 – 66. ISBN 80-80555-583.
- LAUKO, V., TOLMÁČI, L., DUBCOVÁ, A. 2006. *Humánna geografia Slovenskej republiky*. KartPrint, Bratislava, 200 s.
- LUKNIŠ, M. 1985. Regionálne členenie Slovenskej socialistickej republiky z hľadiska jej racionálneho rozvoja. In: *Geografický časopis*, roč. 37, 1985, č. 2 – 3, Bratislava: Veda vydavateľstvo SAV, 1985, s.137-163.
- MATLOVIČ, R. 2000. Transformačné procesy intraurbánnych štruktúr Prešova ako odraz celospoločenských zmien v ostanom decéni. In: *Urbánny vývoj na rozhraní miléníí. Urbánne a krajinné štúdie*, Nr. 3, 2000: FF Prešovská univerzita, inštitút turizmu a hotelového manažmentu, Prešov, s. 27-38.

- SLAVÍK, V. 1991. Hierarchická štruktúra centier SR podľa stupňa občianskej vybavenosti. In: *Acta Facultatis Rerum Naturalium Universitatis Comenianae. Geographica*, Nr. 30, SPN, Bratislava, s. 71-102.
- SLAVÍK, V. 1998. Mestá Slovenskej republiky v transformačnej etape. In: Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada přír. věd, *Geografie X*, Brno, 1998, s. 128-133.
- SLAVÍK, V., BAČÍK, V., KOŽUCH, M. (2005). Big cities in Slovakia: development, planing, contemporary transformation. In: *European Spatial research and policy*. Vol. 2., No. 2, s. 49-56.
- SÝKORA, L. 2001. Proměny prostorové struktury Prahy v kontextu postkomunistické transformace. In: HAMPL, M. et al: *Regionální vývoj: specifika české transformace, evropská integrace a obecná teorie*, UK Praha, Přírodovědecká fakulta Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 2001, s. 127-168.
- Koncepcia územného rozvoja Slovenska. 2001. AUREX, Bratislava.
- Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja mesta Trenčín 2004 – 2006 a 2007 – 2015 available http://www.trencin.sk/tmp/asset_cache/link/0000017948/Acr7558.pdf, 02.05. 2007.
- Štatistická ročenka SR 1998, ŠÚ SR, Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 1998.
- Štatistická ročenka SR 1999, ŠÚ SR, Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 1999.
- Štatistická ročenka SR 2000, ŠÚ SR, Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 2000.
- Štatistická ročenka SR 2001, ŠÚ SR, Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 2001.
- Štatistická ročenka SR 2002, ŠÚ SR, Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 2002.
- Štatistická ročenka SR 2003, ŠÚ SR, Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 2003.
- Štatistická ročenka SR 2004, ŠÚ SR, Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 2004.
- Štatistická ročenka SR 2005, ŠÚ SR, Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 2005.
- Štatistická ročenka regiónov SR 2006, ŠÚ SR, Veda, vydavateľstvo SAV, Bratislava 2006.
- Trend TOP 1998, príloha časopisu Trend, č. 45, 1998.
- Trend TOP 1999, príloha časopisu Trend, č. 45, 1999.
- Trend TOP 2000, príloha časopisu Trend, č. 45, 2000.
- Trend TOP 2001, príloha časopisu Trend, č. 45, 2001.
- Trend TOP 2002, príloha časopisu Trend, č. 45, 2002.
- Trend TOP 2003, príloha časopisu Trend, č. 46, 2003.
- Trend TOP 2004, príloha časopisu Trend, č. 45, 2004.
- Trend TOP 2005, príloha časopisu Trend, č. 44, 2005.
- Trend TOP 2006, príloha časopisu Trend, č. 44, 2006.
- Územný plán mesta Trenčín. 1997. AUREX, Bratislava available <http://www.trencin.sk/14089>, 02. 05.2007.
- <http://www.trencin.sk/29531>, 03.05. 2007.

Position of Trenčín Among Selected Slovak Towns from the Aspect of Successful Transformation

Summary

In contemporary post socialist and postindustrial period, often labeled as fifth stage of urbanization in Slovakia, is the quantitative growth replaced with qualitative (Lauko, V., Tolmáči, L., Dubcová, A., 2007). Trenčín as center of Trenčín district, similarly to other Slovak towns, is influenced by transformation processes caused by the changes started in November 1989. To evaluate the transformation of Trenčín is difficult, but it is possible especially comparing it to other Slovak towns.

The paper evaluates the success of Trenčín's transformation in years 1997 – 2005 and compares it with 8 selected Slovak towns (Banská Bystrica, Martin, Nitra, Poprad, Prešov, Prievidza, Trnava, Žilina). It was based on 20 factors divided into 3 groups (A – inhabitants 1 – 6, B education and culture 7 – 12, economy 13 – 20). All the se-

lected towns are similar to Trenčín according their number of inhabitants (more then 50 000).

During 1997 – 2005 Trenčín ranked 4th according it's success in transformation among the selected towns. Better results showed just Trnava, Banská Bystrica and Žilina (fig. 1). In 1996 Trenčín became the center of Trenčín district. It allowed it to strengthen its dominant position in central Váh-land region. Good position in transportation corridor, diverse economical structure, highly qualified working force made possible for Trenčín to overcome all the starting obstacles in transformation era. They also created suitable conditions for attraction of foreign investments to various economy branches. The foundation of Trenčín University, its orientation and cooperation with important economical enterprises can lead to establishment of highly developed scientific and technological center in central Váh-land region (introduction of Industrial park Bratislavská with scientific orientation). In spite of recession of textile industry in today's Trenčín (Ozeta Neo) Trenčín is in common very successful in transformation.